

Rokovnjaček Vide.

Spisal Ivo Trošt.

1.

Radarkoli se spominjam strmega skalovja nad našo vasjo in grozne pesmi, ki jo tod pozimi zavija burja ali jesenski in pomladanski južni veter, se mi vrste v mislih nebrojne povesti nekdanjih dni. Tu jih je začrtala usoda, tukaj so ostale nepozabljene, vedno se ponavljajoče, kakor obnavlja burja vsako zimo svojo enakomerno pesem ob strmem pečevju in jo posnema jesenski ter pomladanski jug s svojimi tožečimi glasovi . . . žalostno pesem nekdanjih dni, tako žalostno, kakor je bilo življenje naših prednikov, ki so ga živeli pod strmim skalovjem nad našo vasjo.

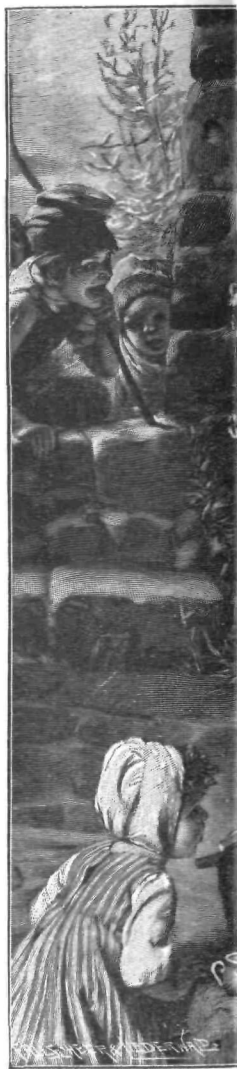
Le redki so gabri in jeseni, ki so zagnali korenine med skalovjem, večinoma se spenja skoro navpično nad cesto samo pečevje, in vendar se je tod skozi vršil časih velikanski promet vtihotapljene soli, tobaka, tkanin i. dr. preko Krasa sem od morja pa dalje v notranje dežele.

Ako je izpodrsnil tihotapec in strmoglavil v globočino, je pristopil takoj namestnik, zadel njegov tovor, mrtveca pa pustil zasledujočim — jebblajtarjem. Ti so se navadno morali poskriti oboroženi četi tihotapev.

Še bolj pretresujoče dogodbe je pripovedoval naš ded o rokovnjačih. Prav v zadrego bi me spravil, kdor bi me vprašal, kdo je vedel več povesti o rokovnjačih: ded ali strmina nad vasjo. Ni bil namreč zadnji naš ded med znanci rokovnjačev in tihotapev, dasi poštenjak od nog do glave. Sezidal si je novo hišo pod skalovjem ob bistrem studencu na razpotju dveh klancev, ki drži eden od njih v vipavsko dolino, drugi čez Belo in Nanos v daljni svet. S tega razpotja je zasledoval pozimi in poleti, ponoči in podnevi življenje, ki se je pretakalo skozi našo vas od morja v notranje dežele in od tam k morju ter v solnčno Italijo.

Bil je ded tudi glede svojega rokodelstva pravi podjetnik. Domačije mu niso pustili, ker se je zdel domačim preveč vetrnjak, toda z nekoliko stotaki dote si je ustanovil dom, poleti zidal, pozimi pa šival hlače in plašče in godel — bil je trobentač — da se je vse treslo. Nasprotniki so govorili še o drugačnih rokodelstvih, kakor o zvezi s tihotapci in rokovnjači, kar je pa odklanjal z vsemi štirimi in najbrž bi tudi meni ne oprostil tako izlahka, da to stvar spravljam kar tako med svet.

Lepo je pripovedoval naš ded in lepo šival pozimi, ko smo bili mi otročaji še majhni, lepo mirni in smo lepo poslušali zgodbe nekdanjih dni. Ko mu je pa kdo silil le preblizu šivanke ali ni

miroval pri peči, ga je dosegel dedov „brač“ in pa šivanka, da ga je takoj srečala pamet.

Nagnalo se nas je pa časih poslušat deda nemalo otrok. Nas domačih šest, sedem, sosedovih štiri, pet, Troštovi trije, Pučevi štirje najmanj, iz drugih hiš posamezni zastopniki — cela vrsta nemirnih, radovednih glav.

Najbolj silen za pripovedke je bil Bončkov Vide. Nikoli mu jih ni bilo dovolj. Zlasti povesti o rokovnjačih in tihotapcih je kar požiral. Ako ni začel ded kmalu pripovedovati, je raztresal sitnost toliko časa, da je dobil dve ali tri z „bračem“ po plečih, potem je počakal pri peči.

Ali ko smo bili potem sami za hišo spomladi na vrtu v senci ali na skednju, kdo je znal prav tako pripovedovati povesti o rokovnjačih in tihotapcih, pokazati vse strmine in stopnje, kjer je kdo ponesrečil v pečevju

nad našo vasjo kot Bončkov Vide? Celó zakašljaj je prav tedaj kakor ded in palico je zavijtel, posnemaje deda in njegov „brač“ ter zarentačil nad nemirnežem s prav tistimi besedami.

Prijelo se ga je ime — rokovnjaček Vide.

2.

Bil je deževen pomladni dan. Ljudje niso mogli na polje, živina ne na pašo. Lilo je kakor o vesoljnem potopu. Odrasli so se oprijeli hišnih opravil, popravljali to in ono, ali otroci, otroci! Binkoštné počitnice . . . vse v zelenju, vse praznično v pomladno obnovljeni prirodi, pa bodi pod streho in miruj! Kdo? Celó dojenčki v zibelki niso mirovali. Mati nas je zapodila v vežo. S seboj smo peljali tudi našo Ivanko še s cucljem v ustih in spečo v zibelki. Tu se je splošnemu trušču pridružil še Troštov France, ki je že tedaj vedel, da bo vojak. Kmalu se je vzel od nekod tudi Bončkov Vide — rokovnjaček.

„Igrajmo se rokovnjače!“ je bil prvi predlog. Vide je stopil v sredo med nas, vse razložil, kako se moramo vesti do rokovnjačev, mirno in jim postreči z vsem, kakor so jim naši predniki, ki so se bali njihove maščevalne roke. Troštov France bo pa francoski vojak, ki bo stražil svoje zvestovdane državljane ter branil njih življenje in imetje. Sicer so rokovnjači pošteni, ki vzemo samo tisto, česar potrebujejo, puste pa prijateljevo posest na miru.

Tako je rokovnjaček razlagal dolžnosti svojih sodeželanov, in Kranjci — najbolj lahkoverni del slovenskega naroda — so mu verjeli. Odšel je in naročil, naj pazijo, kdaj in odkod se prikrađejo rokovnjači. A bati se jih ni treba, ker ne store prijatelju nič žalega.

Na to odide.

Joj, kakšno pričakovanje med grozo in radovednostjo! France je stal kakor hrast na poljani, grdo gledal, še grje kot straža pri božjem grobu, zakaj s tem, je mislil, najhitreje preplašim nasprotnika.

Šolsko torbo na plečih — telečak, dolgo poleno na rami — puška, ali pogled, pogled, ta je kar rezal. Bratec Tine je stal malo višje na stopnicah tudi s palico, ne, s puško in plašnim pogledom. Vsi drugi so se varovali kakor so mogli, celo malo Ivanko so zakrili z blazinami, zakaj rokovnjači krađejo tudi otroke, tako je pripovedoval naš ded. Odrežejo jim roke, zažgo ponoči drobne prstke ter postanejo ob tej svetlobi sami nevidni, in nobena vrata niso več zaklenjena pred njimi. Tudi to je vedel ded, in otroci smo mu verjeli.

„Ph, ph!“ nekaj sikne pod lino in kmalu se prikaže — konec dolge palice. „Ph, ph!“ in prikaže se neznana kučma, pod kučmo pa še bolj neznana glava, črna, umazana, kakor s sajami počrnjena.

„Joj, jojžeš! Pa menda ne zares!“ se začudijo starejši otroci, zakaj prepričani so bili, da je prišel kdove odkod zares rokovnjač. Francetu omahne puška, Tine se junaško skrrije za vrata na stopnicah, Metka pograbi abecednik, tablico in punčko ter beži stran, Micika zakrije spečo Ivanko, a

sosedova Francka se izkuša skriti za prevrnjen stol in zaupno proseče upira pogled v stražarja Franceta, ki je sicer še stal in boječe zrl v rokovnjača, kako se plazi skozi okno, a zganil se pa ni, da bi mu zaklical francoski: Qui vive? (Kdo je?) in pa: Fermes! (Stoj!) Tudi Francetu je zlezel pogum v hlače.

Vsi so gledali, kaj počne rokovnjač, ko prileze skozi okno. V tem času sta prišla čez dvorišče v vežo dva Videtova tovariša tudi sajasta in v preobrnjenih kamižolah, pa sta nekaj mrmrala v nerazumljivem jeziku ter mrmraje povezala vso družbo. Nihče si ni upal črhiniti besedice. Celo spečo Ivanko sta povezala z odejo vred. Vsi trije so potem prišli k stražniku Francetu. Stal je kakor prikovan v zemljo in kakor v zemljo prikovanega so tudi zvezali.

V veži je bilo tako tiho kakor na kašči.

To se je čudno zdelo naši materi, ki je v kuhinji krpala hlače nam paglavcem. Kuhinjska vrata se odpro. Strah in groza! Vse povezano, vse mirno kakor mrtvo. Le Bončkov Vide in tovariša z vasi zaženeta silen vrišč in smeh: „Aha! Rokovnjači, rokovnjači! Vse so povezali, vse vam pokradli, celo stražarja! Ha, ha! Hi, hi!“

Mati je nagnala z metlo vse tri rokovnjače. Šli so domov, se umili in preoblekli ter se vrnilo tolažit prestrašeno družbo.

Za tisto popoldne je bilo pogovora in smeha dovolj. Junak je bil pa seveda rokovnjaček Vide.

3.

Razkropili smo se po svetu. Studenec ob oglu naše hiše še žubori, tu si dan za dnem pripovedujejo perice iz širne občine dogodbe o daljnih rojakih, živečih in umrlih v tujini. Po mokrem klancu se odteka voda v dolino, po mokrem in suhem klancu pa prihajajo in odhajajo ljudje. Deda so že davno odnesli k sv. Lenartu na pokopališče. Burja še tuli svojo znano pesem ob strmih pečinah nad vasjo, in jesenski kakor pomladni jug ponavljata stare povesti o rokovnjačih, tihotapcih in vojaških beguncih. Povesti je pa zmerom več, zakaj tudi pozneje živeče osebe niso brez zanimivosti.

Rokovnjaček Vide se je pošteno prerokovnjačil v svetu. Očetovo imetje je šlo na boben, ko je še z nami obiskoval domačo šolo. Služil je nekaj časa pri tesnosrčnih sosedih in jim pasel krave. Kmalu se je pa naveličal tega nehvaležnega dela, ker ni zaslužil niti toliko, da bi se pošteno oblekel, zmerjali so ga pa vsi, če je zaslužil ali ne. Še ne štirinajstleten se je izgubil v svet. Nihče ni vedel zanj.

Po desetih letih se zopet prikaže v rodni vasi, oblečen v železniško uniformo. Vse je pozdravljal prijazno in veselo ter pripovedoval, da se je v mestu izučil ključalničarstva ter prišel k železnici, kjer zdaj vodi parni stroj po železni cesti daleč po svetu.

Sosedje so bili z njim zadovoljni, vrstniki tudi, zakaj ugajala jim je ta prememba še bolj kakor ona, ko se je tisto popoldne pri nas prelevil v rokovnjačka. Veselo so mu stiskali roko in pušili njegove dišeče smodke.

Poslednje velikonočne počitnice se je pa pripeljala v našo vas svetla kočija. Pomislite, kočija! V nji je sedel odlično opravljen gospod, poleg njega gospa in dvoje živahnih otrok. Gospod je stopil prvi iz nje in pomagal drugim. Vsi so najprej uprli pogled v strmo pečevje nad vasjo, potem jim je pokazal gospod nekdanjo Bončkovo hišo, ki je bila letos naprodaj.

Gospod je šel in kupil — nekdanji svoj rojstni dom — rokovnjaček Vide.

Ph, ph! Sedaj ga že ne smem več tako imenovati, ker bi zameril. Vide je namreč železniški mojster, ima denar, gospo in otroke in hišo je kupil in kdo more vedeti, kaj bo še?

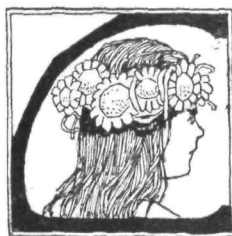
„Ti se zares leviš kakor pristni rokovnjaček!“ so mu dejali moji rojaki letos o Veliki noči, pa jim ni zameril. — To je njegova povest, a koliko je še drugih!

Poučne razpravice o jubilejskih znamkah.

Piše Janko Polák.

VI.

cesarja Ferdinanda I. vidimo upodobljenega na znamki za dvajset vinarjev. Temu so zaradi velikih dobrot, ki jih je izkazoval svojim podložnikom, nadeli ime „Dobrotljivi“. Cesar Ferdinand I. je bil starejši sin cesarja Franca I. in brat nadvojvode Franca Karla, očeta našega cesarja. Bil je torej našemu sedanjemu cesarju stric.

Vojne miroljubni cesar ni vojeval nobene. Kraljevsko ozemlje v zapadni Galiciji je dobil mirnim potom. Tem hujše pa so divjali po naši očetnjavi upori, odmevi velikanske revolucije francoske. Najimunitnejši upori so milanski, ogrski in dunajski. Oni so takorekoč izvor naše sedanje ustave in pa odprave tlake in desetine. Stali so obilo žrtev. Zadušila pa sta jih Radetzky in Windischgrätz. Dobrega cesarja pa so potrtli tako, da se je 2. dne meseca grudna 1848. leta odpovedal v Olomucu na Moravskem vladarstvu. Ker vladarstva ni hotel prevzeti njegov brat, nadvojvoda Franc Karel, ga je prevzel Karlov sin, naš sedanji cesar Franc Jožef I. Štel je takrat malo čez osemnajst let.

V mirnih časih cesarja Ferdinanda I. je jako napredovalo kulturno življenje v naši očetnjavi. Od Dunaja do Oderberga je stekel prvi vlak, ki ga je gonila parna moč. Tudi prve brzjavne žice so razpeli za njegove vlade. Omeniti je tudi obilico mostov na verige, izmed katerih je najznamenitejši oni, ki veže Budo s Pešto. Za znanost je največjega pomena ustanovitev akademije znanosti, ki sta se zanjo potegovala že Leibnitz in princ Evgen Savojski in so se vršila pogajanja za Marije Terezije in Jožefa II. tudi z znanim nemškim pesnikom Klopstockom.

Imenitni možje te dobe so: Rokitansky, Škoda, Oppolzer, Hyrtl, Anton Martin Slomšek, France Prešeren, Janez Bleiweis in Lovro Toman, ki je